

KIRKEGÅRDEN

August 2023

43. årgang

4

Funktionelt og
inspirerende inventar
til kirkegården

NYHED
Bikab Modus
120 el. 140 L kapacitet
Modulérbar

LANDSKAB
PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

s. 04	Den ærlige kirkegård
s. 08	Svenske kirkegårde
s. 14	GDPR hvad er op og ned
s. 18	Plads til sorg
s. 22	Liv på kirkegården
s. 24	Træernes mand går på pension
s. 28	Tilgængelighed på italiensk
s. 34	Grønne gravsteder
s. 38	Profil: Lea Jull Bagger Christensen
s. 42	Kalender

FORSIDE

På udflugt i Italien. Foto: Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Redaktør:

Jan Simmen

Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk

Tlf. 22 13 07 14

Redaktion:

Anders Beck Larsen

Nyborg Kirkegårde

E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Annee Katrine Bonde

Sønderholm Kirkegård

Mail: graveren@soenderholm-frejlev.dk

Christian Høybye Hougaard

Gjellerup Kirkegård

E-mail: chha@km.dk

Hanne Ertbølle Gerken

Ribe Kirkegårde

Mail: hg@ribekirkegaard.dk

Lene Halkjær Jensen

Helsingør Kirkegård

Mail: lene.bladet@mail.dk

Mikkel Dalsby

Ballerup Kirkegårde og Krematorie

Mail: kgd@dalsby.dk

Jørn Skov

Tønder Kirkegård

Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde

Mail: tn@fkih.dk

Tlf. 23 45 35 56

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Springbakken 1

9230 Svenstrup J.

E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Tlf: 60 53 59 00

Layout og tryk:

Jello ApS

Tlf. 3145 0050

E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 5, 2023 sendes til redaktion@danskekirkegaarde.dk senest d. 20. september 2023. Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

VESTER EGESBORG KIRKEGÅRD: DEN ÆRLIGE KIRKEGÅRD

Tekst og foto: Jørn Skov

Her er alle inaktive gravsteder fjernet. Alligevel fremstår kirkegården som levende og understreger det fællesskab, som er en del af den mindekultur, som kirkegården lægger rum til.

Kirkegården er placeret ved kirken, der er bygget i perioden 1250-1300. Den røde kirke hører til det middelalderlige kirkebyggeris senere fase. Kirkens ældste del er det unggotiske skib, som senere er udvidet med sakristi og tårn ca. 1500.

Kirken og kirkegården er smukt placeret på randen af engdragene der rækker ud til Dybsø Fjord. Sognet har i dag 337 medlemmer, hvoraf 280 er medlemmer af Folkekirken.

Kirkegården henter sin inspiration fra Norge og Sverige

Som det fremgår af billeder fra kirkegården, er den inspireret af de svenske og norske kirkegårde, der ofte består af store græsflader og meget begrænset beplantning. Hele kirkegården er udlagt i græs, og for at skabe rum om gravstederne på kirkegården er de gamle ryghække i Thuja bevaret og holdes klippet i en højde af 120 cm. Højden af hækkene og deres funktion som rumskabende element fungerer fint, fordi de størrelsesmæssigt er tilpasset den lille kirkegårds størrelse.

Overskriften 'Den ærlige Kirkegård' referer til gravstederne. Her opleves en kirkegård, hvor alle ikke aktive gravsteder er fjernet, og dermed er alle gravstederne aktive. Det giver en oplevelse af en kirkegård, selvom der er et begrænset antal gravsteder og dermed kunne virke tom, som er levende og betyder meget for de pårørende, der har deres familie begravet/bisat her. Formen

understreger også det fællesskab som er en del af den mindekultur som kirkegården lægger rum til.

På Vester Egesborg kirkegård står oplevelsen af i skarp kontrast til de mange kirkegårde i Danmark der holder fast i fortiden og undlader at sløjfe gravsteder som familierne ikke længere at bevare. Den ekstensive pleje af disse gravsteder, placerer de aktive gravsteder i et rum af forladthed og dermed mistes den livsbekræftende oplevelse det er, at komme på en kirkegård, der holder fokus på det behov som de pårørende har for at have et mindested.

Anlægget er inspirerende

Vi besøgte kirkegården i en periode, hvor græsset stod grønt og frodigt og dermed understregede det livsbekræftende i, at der kun findes aktive gravsteder på den. I tørkeperioder vil kirkegården formentlig opleves helt anderledes.

Når vi i dag besøger en kirkegård, søger vi ofte, ud over besøget ved gravstedet, roen og de områder på kirkegården som gennem sin beplantning og indretning har en både rekreativ og terapeutisk virkning på os. Her vil en tilføjelse af et mindre område der skaber et rum for dette, og som også kan placeres så det understreger kirkens placering på overgangen fra kulturlandskabet over til engdragene ud mod Dybsø Fjord.

Et besøg på Vester Egesborg kirkegård er inspirerende, for det viser en kirkegård som har sat fuld fokus på de gravsteder og dermed de pårørende som har et behov for et mindested. ■

Alle CAST læssemaskiner leveres med teleskoparm

Elektrisk Skråningsklipper

100% elektrisk læssemaskine

Månsvredygtig

Elektrisk drevet varmt vands anlæg til ukrudtsbekæmpelse uden pesticider.

Beskadiger ikke hækplanterne

VI KØRER I HELE LANDET, RING FOR DEMO
Tlf: 98 65 32 55 - mail@fbdk.dk
www.sønderupmaskinhandel.dk

Fertikal – 100 % Økologisk gødning

7,75 kr./kg *

- ✓ Baseret på økologisk hønsemøg (NPK 4-1-2,5)
- ✓ Frigør næringsstoffer i takt med planternes behov
- ✓ Langtidsvirkende
- ✓ Tilsat Zeolite – mindsker ubehagelig lugt

Kontakt venligst Christian på tlf. 51174131, e-mail: dkconQ8@gmail.com

* Paller med 1200 kg, inklusiv levering ved kantsten, 20 kg poser. Gratis vareprøver tilsendes.

Smukke gravsten og unikke granitløsninger

Danske Stenhuggerier tilbyder gravsten, monumenter og tilbehør til gravstedet i alle stilarter, udført i højeste håndværksmæssige kvalitet.

Som de eneste leverer vi de særligt hårdføre og vejrbestandige granitsten fra Bornholms stenbrud, og vi har markedets største udvalg af øvrige kvalitetssten.

Vi leverer kirkegårdsløsninger til fællesgrave og mindesten. Det handler om minder og mennesker.

Danske Stenhuggerier har afdelinger i hele landet, besøg vores hjemmeside og find nærmeste afdeling.

www.danske-stenhuggerier.dk

Vi har fokus på klima og miljø

Interessen for genanvendelse og genbrug i vores samfund er stigende, og også inden for gravsten er der fokus på mulighederne for at udnytte materialets holdbarhed.

Klima og genanvendelse har høj prioritet i den daglige drift hos Danske Stenhuggerier, hvor produktionen bl.a. har vand-genvindingssystem og regnvandssamlere. Som mange andre produkter og materialer, kan gravsten gen-anvendes og genbruges. Og det bliver de.

Vi har fokus på klima og miljø og tilbyder derfor genbrugsgravsten. Gravsten genanvendes også til skærver, byggemateriale eller andet og har dermed et cirkulært liv.

DANSKE
DS STENHUGGERIER

FRA DEN VÅDE GRAV TIL LANDSBYGRAVEN

Tekst og billeder: Jan Simmen

Vasa sank i 1628. I 1961 fik man det første velbevarede skelet op til overfladen. Manden havde fået sin fod i klemme under en kanon, og druknede. Nu ligger han til skue på museet i Stockholm, få hundrede meter fra, hvor han døde

Sveriges mest kendte gravminde fortæller en dramatisk historie. Ikke fordi ret mange af de over 1 mio besøgende der er klare over, at det her faktisk er en kirkegård. Men det er det. I hvert fald set med den internationale lovgivnings øjne.

Da skibet begyndte at krænge over vidste han med det samme, at der var noget galt. Han havde været i flåden i mange år, og han vidste, at når det blæste stærkt og alle sejl var fyldte af vinden, kunne et skib godt krænge. Men ikke på den her måde. Desuden var der ikke nogen vind.

Uden den sædvanlige knirkende lyd begyndte skibet at få slagside. Skibet var unaturligt længe om at rette sig op. Ja, faktisk var det som om, at det slet ikke ville rette sig op. Det her var ikke godt. Det vidste Gustafsson.

Det hjalp ikke på hans uro, at han en måned tidligere var blandt de 30 søfolk der blev beordret til at gå fra den ene

side til den anden. Tre gange gjorde de det, for at prøve det nybyggede skibs stabilitet og allerede dengang opførte det store skib sig faretruende ustabil. Men viceadmiralen ville dengang ikke erkende at skibet var livsfarligt. Og nu krængede skibet mere og mere på vej ud af Stockholms havn. Vandet begyndte at fosse ind ad de ellers lukkede forreste kanonporte. Dette gjorde skibet endnu mere ustabil.

Helge Gustafsson vidste, at nu gjaldt det om at komme ud. Selv om han var én af de relativt mere velhavende, der havde råd til både sokker og sko, nyttede fodtøjet ham nu ikke meget. Han gled hele vejen over dækket uden at kunne gøre noget. Hans fod satte sig fast under én af kanoerne. Der skulle hans fod forblive i over 400 år. Men det vidste han ikke noget om, den sidste korte og kolde stund Gustafsson nåede at kæmpe for livet inden han sammen med over 50 søfolk tabte kampen og fandt den våde grav. Året var 1628 og skibet hedder den dag i dag Vasa.

Enormt flotte udskæringer. Der blev ikke sparet på noget. Men det over 20 meter høje agterkastel, som den del hedder, var en af mange årsager til, at skibet kængrede.

På land ville nogen afholde en gudstjeneste for at mindes Helge Gustafsson, og måske endda sætte en sten over en tom grav. Som det var skik flere steder dengang, når en sømand ikke kom hjem. Ikke bare i Sverige, men hele Skandinavien.

En grav på 32 meters dybde

Uanset hvad så blev skibet Gustafssons grav. Skibet blev med det samme en kirkegård, da det sank ned på 32 meters dybde. Den status har faktisk alle de skibe der igennem tiderne gik ned med mand og mus. De er, ifølge blandt andet FN's regler, at betragte som gravminder. Om det så er Titanic, eller en nutidig fiskerbåd der går ned med flygtninge i Middelhavet. Skibene er i princippet fre-

det som gravsteder med det samme. Dog med den forskel, at de våde grave aldrig bliver forældede.

Det var netop den status som "kirkegård", eller gravminde, der i sin tid reddede Vasa fra at blive splittet ad, og solgt som vraggoods. De svenske myndigheder afslog op til flere ansøgninger om at udnytte vraket. Indtil en driftig ildsjæl fik held til at overtale myndighederne, og hævde hele skibet, og bevare det. Han hed Franzén og det er ham Sverige i dag kan takke for deres allerstørste seværdighed. Over 1 mio besøgende har museet om året.

I museet kan man så se Helge Gustafssons jordiske rester. Nu lagt pænt. Ved siden af ham står en meget troværdig

Der er rigtig mange familiegrave i Sverige.

Desto længere imod syd vi kommer, desto oftere minder kirkegårdene om vores herhjemme.

voksfigur af ham. Videnskabsfolk har kunnet regne ud, hvordan han har set ud, inden han fandt den våde grav. Det er ikke kun ham, de har prøvet at genskabe. Overalt er der skeletter eller skeletdele flankeret af voksfigurer, og forklarende tavler, hvem de var. Eller kunne have været.

Selv om nok få tænker over det, så er det her Sveriges mest besøgte kirkegård. For skibet har i princippet ikke ændret status, det har bare fået en status som arkæologisk fund oveni.

Andre svenske kirkegårde

Selv om det sikkert ikke er så godt for turistindtægterne, så findes der faktisk også svenskere der ikke drukner i

dårligt konstruerede pragtskibe. Ja, vi må erkende, at det er langt de fleste der lever og dør, som de fleste mennesker gør. De ender på et tidspunkt på en kirkegård. Ligesom vi kender det herhjemme.

Sverige er et meget stort land. Derfor er der også forskel på hvordan gravene ser ud fra nord til syd. Længere imod nord er der ofte græs på alle gravene. Lidt ligesom vi ser mange steder i Norge. Det er interessant at se, at desto længere imod syd vi kommer, desto mere minder kirkegårde om dem, vi kender herhjemme. Med de samme variationer, med eller uden grus på gravene, lige stier mellem gravene osv.

De besøgende hilses velkommen af store skærme og opfordres til at tage et hvil og måske drikke lidt vand. Den opfordring bliver fulgt af mange.

Gamle grave ses bevaret overalt.

Typisk familiegrav ved Kalmar.

Men der er én forskel der går igen i store dele af Sverige. Der er rigtig mange familiegrave. Ikke fordi familiegrave er ukendte herhjemme, men det er antallet. På mange af dem står der typisk bare "Frederikssons familie grav", og så ellers ikke mere. Ikke noget med navnene på dem der ligger begravede. Andre gange er der nævnt, hvad der må formodes at være familiens overhoved. De andre er ikke nævnt.

Velkommen og ta' dig et hvil

I Sverige er de glade for skilte, der reelt er kæmpe flad-skærme. De er over alt. Som byskilte, som reklamer langs motorvejen... som informationsskilte. De skilte finder vi også på kirkegårdene. Mens meget af skiltning i Danmark

gør opmærksom på det regler de gælder, så er det helt anderledes på fx kirkegården ved Kalmar slot.

Skiftende billeder gør opmærksom på de arrangementer der bliver afholdt i kirken, eller hvem man kan kontakte hvornår. Men et skærm billede dukker op igen og igen. Det hilser de besøgende velkommen og opfordrer dem til, at tage et hvil. Måske få lidt vand. Det er der faktisk rigtig mange turister der gør. Der er et "leben" på den kirkegård, der sikker ville give mange herhjemme grå hår på hovedet.

Men her mødes virkelig de levende og de døde. Ligesom på Vasa museet, hvor de dodes liv fortælles på den mest tænkelige levende måde. ■

TJM gør bilforsikring nemt

Jeg har en bilforsikring,
der er tilpasset mig
og mine behov...

... uanset om
jeg ejer eller
privatleaser.

Scan QR-koden, eller læs mere på
tjm-forsikring.dk/bilforsikring

Sammenhold
betaler sig

Helt nye muligheder med **digitalt** kirkegårdskort

Smart nyt kortmodul fra EG Brandsoft gør det nemt at præsentere kirkegårdsdata i en letforståelig grafisk udgave. Det sikrer bedre kommunikation og nemmere planlægning.

- ✓ Nem kommunikationen med kirkegårdens kunder, menighedsrådet og de øvrige interessenter
- ✓ Tydelig registrering af planlagte ændringer
- ✓ Hurtig og håndgribelig disponering af gravstederne

Kontakt EG Brandsoft på 9928 3565 eller skriv en mail til support@brandsoft.dk og hør mere om det nye kortmodul.

Kortmodulet kan bruges i kirkegårdssystemet, på mobil, iPad eller via appen Find Gravsted.

EG
Let's go further

www.eg.dk

SÆT KRYDS

i kalenderen den 30/8 - 1/9

Alting - Ét sted

Hent allerede nu gratis billet her:
HAVEOGLANDSKAB.DK

Have & Landskab

GDPR: HVAD ER OP OG NED?

Tekst: Søren Trab Christensen, kirkegårdsleder Nykøbing Mors Kirkegård

Foto: Jan Simmen

En slægtsforsker spørger efter en bestemt afdød slægtning. Må du oplyse det?

Under administrationen af en kirkegård indgår formidling af information omkring afdøde og deres gravsteder. Her det vigtigt at være opmærksom på GDPR, så hvilke informationer formidles der og til hvem?

GDPR betyder "General Data Protection Regulation", på dansk betegnet databeskyttelsesforordningen. Denne trådte i kraft 25.maj 2018. Sat i verden for at beskytte det enkelte individ eller rettens personlige oplysninger. Eller hvad?

Forordningen skal beskytte den enkeltes følsomme personoplysninger. Den skal kontrollere og regulere håndte-

ringen af følsomme personoplysninger i virksomheder og forhindre der "handles"/udveksles følsomme personoplysninger i mellem virksomheder.

Vi benytter i flæng betegnelsen "personfølsomme oplysninger", men den korrekte term er i virkeligheden "følsomme personoplysninger". Skal det være helt skarpt og juridisk korrekt så "særlige kategorier af personoplysninger".

Er der forskel? Ja! Det "personfølsomme" begreb bliver ofte knyttet sammen med det vi som personer selv synes er "følsomt", altså det der har betydning for os. Det kan

Tager man GDPR-lovgivningen under luppen, så er det ikke så indviklet, som det måske lyder.

være CPR-nr, lønoplysninger, familieforhold, konto-nr, og alt i den dur. Disse falder alle i kategorien "almindelige personoplysninger".

Begrebet "følsomme personoplysninger" (særlige kategorier af personoplysninger) dækker over en specifik og afgrænset liste:

- Race eller etnisk oprindelse
- Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
- Fagforeningsmæssigt tilhørsforhold
- Genetiske eller biometriske data – med det formål entydigt at identificere en fysisk person
- Helbredsoplysninger
- Seksuelle forhold eller seksuelle orientering

Hvis en personoplysning ikke falder inden for en af disse kategorier, så er den i udgangspunktet en almindelig personoplysning.

Hvorfor er det vigtigt? Fordi det er i udgangspunktet forbudt at behandle følsomme personoplysninger, hvorimod almindelige personoplysninger er frit tilgængelige og må behandles.

Der findes dog en række undtagelser, som gør det legalt at behandle følsomme personoplysninger, bl.a. hvis "den registrerede har givet udtrykkeligt samtykke til behandling af sådanne oplysninger" (læs forordningens artikel 9, stk 2, for den fulde liste og definitioner).

Nogle af de almindelige personoplysninger er fortrolige. F.eks. oplyser man ikke sit konto-nr til enhver. Det er vigtigt at bemærke at en fortrolig personoplysning ikke altid er følsom. Det er derfor vigtigt at pointere, du skal ikke kun skal være opmærksom på, om det er følsomme personoplysninger eller ej. Du skal være opmærksom på det, som man kan kalde "fortrolighedsniveauet".

Det betyder blot, at du skal foretage "passende organisatoriske og tekniske foranstaltninger", ud fra denne fortrolighedsvurdering.

CPR-nummer: Har du udtrykkelig samtykke?

Cpr-nr. er ikke en følsom personoplysning, Det er en dansk konstruktion – et identifikationsnummer der kan identificere en person og samtidig føre til mange andre oplysninger om denne person. Derfor er det en fortrolig oplysning som er følsom og særskilt reguleret i databeskyttelsesloven. Her er anbefalingen at Cpr-nr. behandles som følsomme personoplysninger efter persondataforordningen. Det betyder, hvis du behandler Cpr-nr. skal du

have udtrykkeligt samtykke. Har du det?

Hvorfor al den snak om GDPR og definition af almindelige og følsomme personoplysninger?

Det er sommer og dermed ferietid. I denne periode er der specielt mange der kommer forbi kirkegårdskontoret og spørger på gravsteder eller opgiver navne på afdøde og ønsker at se gravstedet. De er enten bare på ferie eller måske i gang med at slægtsforske.

Må man så formidle dette?

Efter min overbevisning er der ingen tvivl! Formidling af navn og gravstedsnummer, er almindelige personoplysninger og derfor må vi gerne oplyse dette. Også når der er tale om personer, der er begravet i fællesplæne. Dog skal man, når der er tale om fællesplænen, kun anvise området ikke selve nedsættelsesstedet, da selve gravstedet er anonymt, det er området ikke.

Her på kirkegården, har vi meget fokus på de levende. Det er jo dem der besøger gravstederne. Det er de levende, der har behovet for at blive afklaret, finde mening og komme videre. Hvis vi ved at formidle simple informationer, kan berige eller afklare dem der besøger gravstederne, er vi med til at gøre en forskel.

Mens jeg skriver, ringer telefonen. En borger forespørger på, hvor Jens Søndergaard Larsen er begravet? Da der er tale om en almindelig personoplysning, slår jeg straks op i mit kirkegårdssystem, for at hjælpe vedkommende. Jeg gør dog opmærksom på, man selv kan finde oplysningen på findgravsted.dk. Her vil afdødes navn, gravstedsnummer og dennes placering fremkomme. Placeringen kan dog kun blive vist, hvis kirkegården har et digitalt kort. Selvbetjening gennem digitale systemer skulle jo gerne spare vores tid og øge servicen for borgerne ■

Ny arbejdsmiljørepræsentant?

Kom godt i gang med Folkekirkens Arbejdsmiljøuddannelse

Glade medarbejdere leverer et bedre stykke arbejde. Og du er valgt til at være med til at sikre, at arbejdsmiljøet er godt i din kirke.

Men hvordan griber man den opgave an? Det kan du lære på Folkekirkens Arbejdsmiljøuddannelse.

Du får:

- Overblik over arbejdsmiljøopgaverne.
- Viden, metoder og konkrete værktøjer, der sætter arbejdet i system.
- En erfaren underviser med stor indsigt i folkekirkens særlige udfordringer.
- Mulighed for at udveksle erfaringer med dine medkursister, som er menighedsråds-medlemmer, præster og medarbejdere i folkekirken.

Kommende kurser:

4.-6. september, Greve | 13.-15. november, Vejle

Find info om yderligere datoer og steder, og tilmeld dig på menighedsraad.dk/kurser. Landsforeningen udbyder uddannelsen på vegne af Folkekirkens Arbejdsmiljøråd.

Find flere kursusdatoer på menighedsraad.dk/kurser

LANDSFORENINGEN
AF MENIGHEDSRÅD

Kom forbi vores showroom på 6.200 m² i Låsby
Europas klart største showroom med nye og brugte minilæssere

AVANT
Danmark

FLERE MODELLER TIL KIRKEGÅRDEN

Næsten 20 forskellige modeller – og mere end 280 redskaber

- Modeller til alle behov - fra løftekapacitet på 350 kg - 2.000 kg.
- Både diesel, benzin og el
- Mere end 280 forskellige redskaber
- Markedets klart mest væltesikre minilæssere

SKAL DET VÆRE MERE OVERSKUELIGT? – PRØV VORES TOTALUDLEJNING

Totalløsning på udlejning til kirker. inklusiv standardskovl, GPS-enhed og service. Inklusiv 200 timer om året. Priser på alle modelserier kan laves ved efterspørgsel. Disse lave priser gælder 3 års udlejning*.

Avant 220

2.295,- pr. måned

Avant 423

2795,- pr. måned

Avant e6 m. hurtiglader

5.995,- pr. måned

... Lyder det spændende? Tøv ikke med at tage kontakt og hør meget mere om vores nye løsning.

* Betingelser og vilkår gælder. Alle priser er ekskl. moms.

AVANT
Danmark

Jylland: 8695 7522 - Århusvej 12, 8670 Låsby
Sjælland: 5965 6037 - Hovedvejen 3, 4000 Roskilde

Se alt udstyr på hjemmesiden:
www.avant.dk

NYTÆNKNING AF KIRKEGÅRDEN OG GRAVPLADSER GIVER PLADS TIL SORG

Tekst: Jørn Skov

Foto: Jan Simmen

Når vi i vores moderne samfund bliver ramt af sorg, så står vi ofte alene med det. Måske af samme årsag, så tager det lang tid, før vi oplever at lyset bryder igennem.

Ved Foreningen af Kirkegårdskultur i år, holdt Karin Holst Mikkelsen fra kunststøberiet Strassacker i Süssen, et foredrag om behovet for at nytænke kirkegårdene. Ejerne af Strassacker er ved siden af virksomhedens drift optaget af menneskers sorg og hvordan den kommer til udtryk. De er derfor skabt organisationen Trauer Nau, der samler og formidler viden om mennesker i sorg og behovet for at hjælpe dem.

Foredraget blev indledt et andet sted, nemlig på Utøya

hvor Karin viste en film om det nationale mindemonument som er rejst der. Mindesmærket er tegnet af Arkitektkontoret Manthey Kula, og består af 77 søjler, der hver repræsenterer en af de afdøde ved angrebet. Mindesmærket er en del af den nationale og personlige sorgbehandling som massakren medførte.

Trauer Nau arbejder systematisk med emnet ud fra en dagsorden der heder: stille spørgsmål ved fortiden, forstå nutiden, se problemerne, analyser problemerne videnska-

Tiderne skifter, men det gør også vores forhold til både døden og sorgen. Begravelser har eksisteret lige så længe, menneskeheden har. Det har sorgen også.

beligt og derigennem give et bud på, hvordan vi kan forme fremtiden.

Udgangspunktet for arbejdet er de velkendte mønstre, som vi også oplever i Danmark, nemlig en ændret begravelseskultur, hvor de eksisterende kirkegårde er fastlåst i et syn på hvordan en kirkegård skal indrettes, med gravstedsformer, regler mv. som ikke flygter en stigende del af borgerne. Resultatet er at flere og flere vælger alternative begravelsesformer, enten som naturbegravelser i godkendte skove eller ved at blive strøet over havet. Konsekvenserne er, at de traditionelle kirkegårde mister sin rolle som et samlende sted, der danner rammerne omkring menneskers sorg, og dermed et rum som har dannet rammen for den helende proces.

Analysen: Udtrykker deres sorg på forskellige måder

I den analyserende viste Karin billedeksempler på, hvordan pårørende udtrykker deres sorg på forskellige grav-

stedsformer. Her ses tydeligt den diversitet der er i den enkeltes måde at vise sorgen på. Den individuelle markering af sorgen står ofte i kontrast til planlæggerens tanker om velordnede og stringente gravpladsindretninger. Forskningsresultater fra Tyskland viser at mennesker ikke ser selve gravstedet som sted til sorgbearbejdning, hvis gravstedet og kirkegården regler og indretning ikke giver rum og plads til de handlinger, som betyder noget for de pårørende. Det vil sige, at der skal skabes en sammenhæng med det fysiske gravsted, og anlæggets fokus på at skabe de nødvendige miljøer, så kirkegården opleves som et mindested.

Efterfølgende blev der sat fokus på samfundets rolle, eller snarere manglende rolle i, hvordan vi som personer bliver forberedt på at sorgen vil ramme os alle før eller senere. Det sker ikke i vores uddannelsessystem eller i andre sammenhænge. Vi er tilfredse når vi er sunde og fungerer i samfundet. Dermed bliver vi ofte ude af stand til at hjælpe

andre mennesker. Vi undgår mennesker der har mistet nære pårørende, fordi vi ikke har lært at takle sorgen og hvordan vi kan hjælpe sorgramte mennesker.

Hvordan bliver temaet sorg behandlet af de kommunale beslutningstagere? Når spørgsmålet blev stillet på denne måde, skyldes det, at kirkegårde i Tyskland er selvstændige enheder og er afhængig af kommunal medfinansiering. I de kommunale budgetter er fordelingspolitikken præget af konkurrencen med andre kommunale opgave som infrastruktur, kulturelle forhold med meget mere, hvilket er velkendt for de kommunale kirkegårde i Danmark. I den folkekirkelige kirkegårde prioriteres der også mellem de mange ønsker der er til drift og udvikling, nemlig mellem de fire søjler som folkekirken hviler på, de kirkelige aktiviteter, sociale tilbud og driften af kirkegårde og personregistreringen. Så forskellen er i virkeligheden ikke særlig stor.

Hvor møder vi sorgen

Da vi ikke er gode til at håndtere sorgen i samfundet, efterlader det kirkegårde som det sted i samfundet, hvor vi møder sorgen. Der mangler viden om menneskers sorg hos de besluttende myndigheder, kommuner og menighedsråd for at skabe de nødvendige rammer og dermed det potentiale som kirkegården kan give mennesker i sorg. Der er derfor behov for at styrke kirkegårdenes rolle, som et sted at vise sorgen og give plads for den helende proces.

Plads til sorg

Strassacker har igangsat et projekt der arbejder ud fra at der er behov for 'Nytænkning af kirkegårde og gravpladser'. Til dette formål udvikler og designer de en 'Fremtidspark', som skal være et udviklingslaboratorium og forsøgsområde for indretning af kirkegårde. I den fremtidige kirkegård sættes der fokus på forskellige områder på kirkegårde. Der skal være rum, for den enkelte persons sorg og mindested. Der skal også indtænkes rum hvor det er naturligt at samles med andre besøgende på kirkegården. Steder hvor den besøgende kan iagttage anlægget og de aktiviteter der foregår her. Endelig vil der også blive arbejdet med plads til at man samles flere i et rum, hvor vi kan være fælles med andre om at mindes pårørende. I Süßen nær Stuttgart er planlægningen af kirkegården 'Plads til sorg' ved at blive realiseret og den forventes åbnet i efteråret 2023, og det bør blive et sted til inspiration for alle med interesse for kirkegårdenes drift. Som projektet er blevet præsenteret, vil det kunne give ny inspiration til indretningen også af de danske kirkegårde. ■

Suppleringsuddannelser 2023

Suppleringsuddannelserne henvender sig både til ansatte og menighedsrådsmedlemmer.

Dagskurser i efteråret 2023

- Tag fat i konflikter og uenigheder, og skab et godt kollegaskab!

Dato og sted:

- 24. august i Kolding.
- 12. september i Birkerød.
- 19. september i Tarm.
- 20. september i Vodskov.
- 27. september i Tranbjerg J.
- 5. oktober 2023 i Slagelse.
- 11. oktober 2023 i København NV.

Halvdagskurser i efteråret 2023

- Kistehåndtering, regler og praksis.
 - 5. september 2023 i Tørring
- Vision Zero - vejen til nul ulykker.
 - 24. oktober 2023 i Sabro

Webinarer 2023 - det er gratis!

- Forebyggelse og håndtering af vold og trusler på arbejdspladsen.
 - 7. september 2023.

*Tilmeld dig via vores website på
Folkekirkens Intranet!*

FOLKEKIRKENS
ARBEJDSMILJØ
RÅDGIVNING

Rimas Løgstør ApS

Søster Svendstrup Byvej 4

DK 4130 Viby Sjælland

Mail : rimas@rimas.dk

+45 61162284

Rimas Løgstør ApS

Falstervej 2

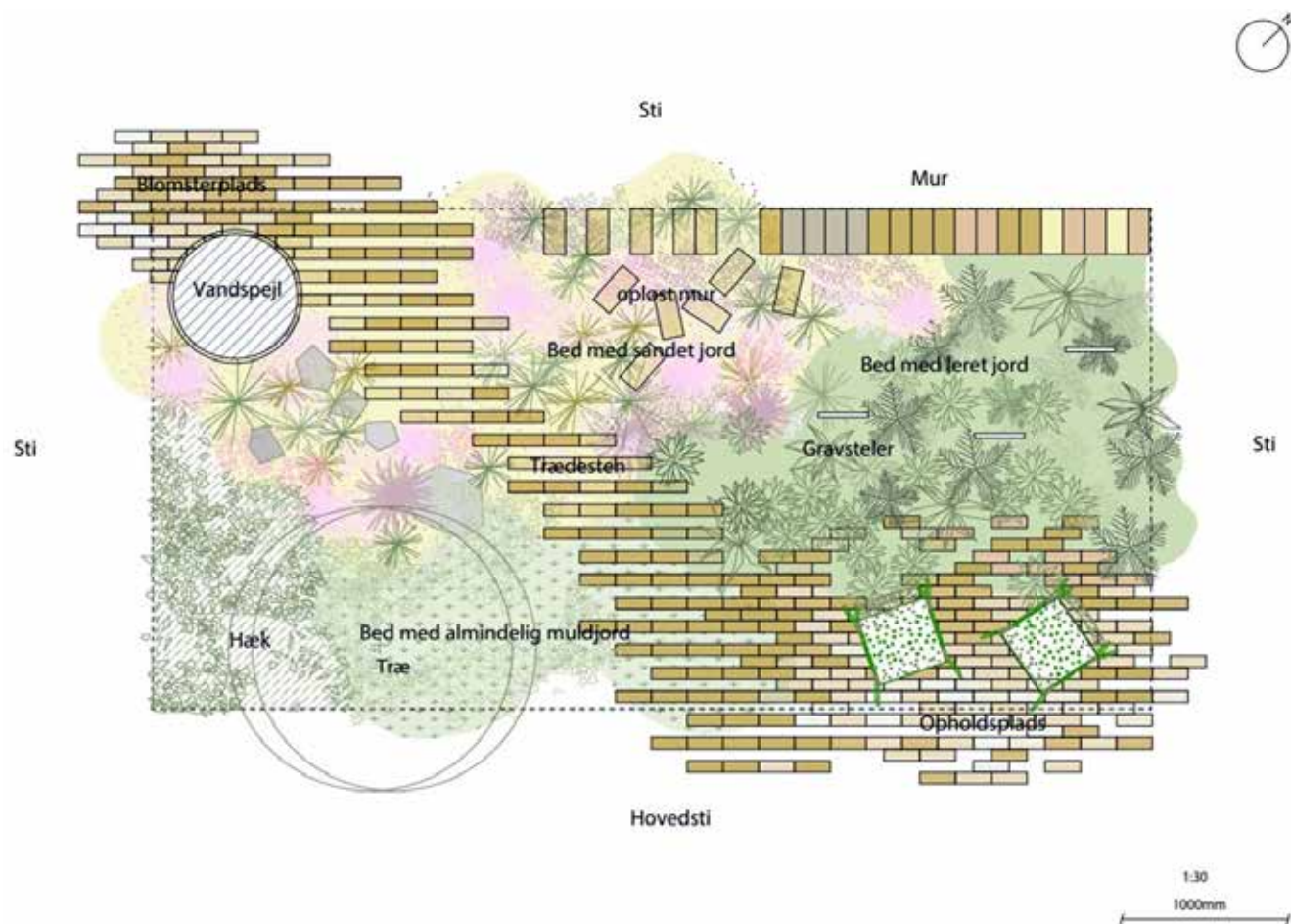
DK 9670 Løgstør

Mail : rimas@rimas.dk

+45 96660399

LIV PÅ KIRKEGÅRDEN

Tekst: På baggrund af en pressemeddelelse

For første gang opretter Have & Landskab et særskilt foredragsområde med ét fokus - nemlig kirkegårdene. Her kan du alle tre dage opleve fagfolk med masser erfaring fra kirkegårdene og den nyeste viden i bagagen dele ud af gode råd og tanker om de store linjer og den praktiske hverdag.

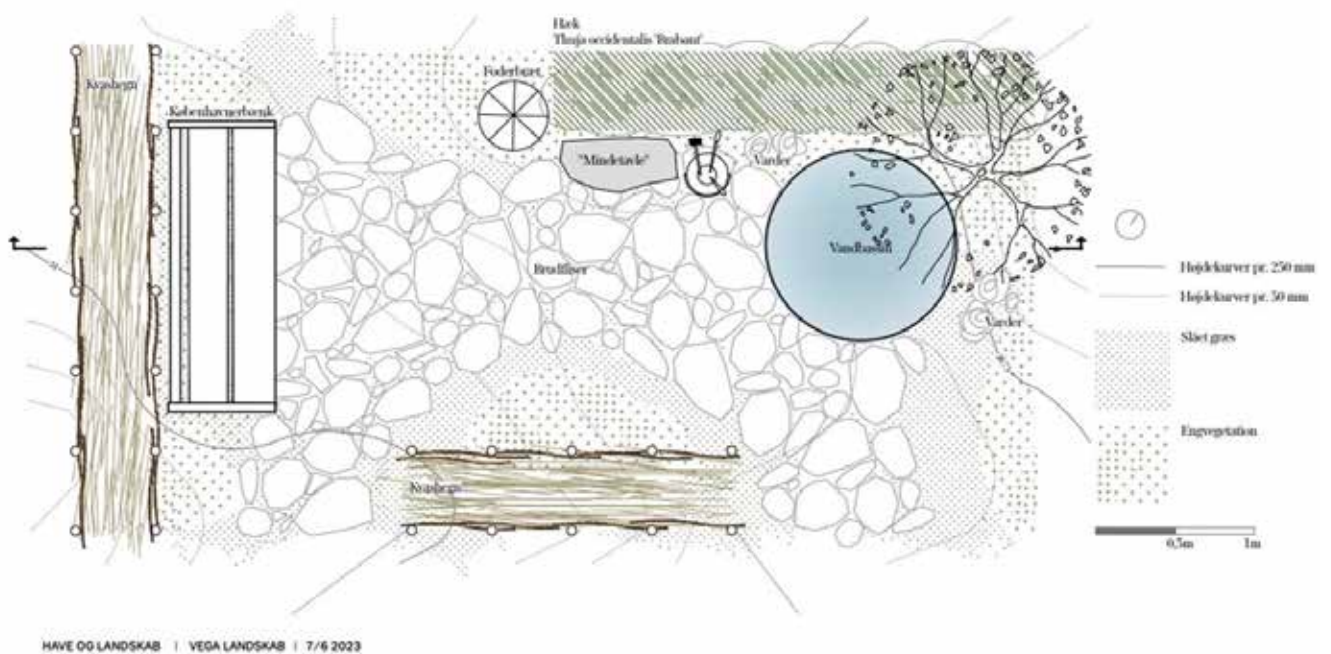
Fire af oplæggene er af de fire landskabsarkitekter, der har

designet de fire 6x3 meter demonstrationsanlæg, som også kan opleves på HL23. På baggrund af disse demonstrationsanlæg vil der også blive udarbejdet et inspirationskatalog, som vil kunne hentes på udstillingen eller online senere på året.

Arrangementet bliver afholdt på ZBC Jernbjerggaards area-
ler i Slagelse den 30. og 31. august samt 1. september 2023.

VEGA Landskab
Plan over demonstrationshaven
1:20

Udstillingen er gratis at besøge for fagfolk og er åben alle tre dage fra 9:00-16:00.

Programmet er omfangsrigt og byder blandt andet på inspiration til fælles gravanlæg med stauder, hvordan man kan opnå en særlig stemning på mindesteder, hvordan man beplante ledige gravsteder så det kan øge den biologiske variation, hvordan man kan bevare helheden og samtidig

leve op den ønskelige grønne omstilling og mange flere ting. Alle oplæg bliver naturligvis afholdt af fagfolk, så den faglige fane bliver holdt højt.

Den gode nyhed er, at deltagelse er gratis for bladets læsere.

Du kan hente din billet og læse mere på hjemmesiden haveoglandskab.dk ■

TRÆERNES MAND GÅR PÅ PENSION

Af Jan Simmen

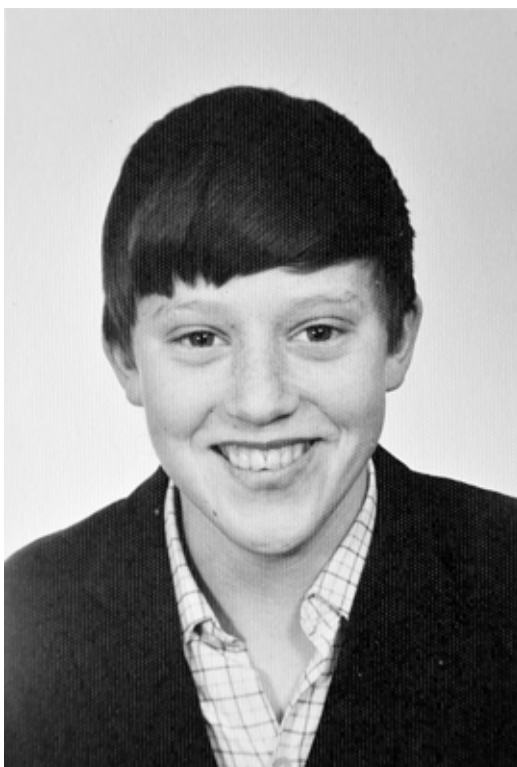
Jørn Skov skal til at finde sine ben som pensionist.

Jørn Skov går på pension. I 19 år har han været ansat på Tønder Kirkegård som leder. Han var også en del af redaktionen på bladet Kirkegården, og på mange måder en markant stemme i faglige kredse. På den seneste konference ved Nyborg Strand var han én af talerne. Han har aldrig været bange for at sige sin mening. Det håber han heller ikke hans afløser på redaktionen vil være, for som han siger: "Ellers ændrer man jo ikke noget..."

Stemmen er dyb og rolig, når han fortæller om alle de år, han har arbejdet på Tønder Kirkegård.

En kirkegård, som i dag også bærer aftryk af Jørn Skov. Der er plantet træer, og flere steder er der bænke til kirkegårdens besøgende. De skal, ifølge Jørn, have lov til at opleve naturens lyde, uden trafikstøj og den konstante musik vi omgiver os med. Bare lyden af vinden i træerne. Måske lytte til fuglene i træerne. Det giver en ro. Det er netop det, træer kan være med til at give: ro.

Allerede som barn var han nemlig glad for træer og skove. Sjovt nok hedder Jørn netop Skov til efternavn. Et på mange måder passende navn til den mand, der nu forlader arbejdsmarkedet og fra nu af kan kalde sig pensionist.

Allerede fra barns ben var han glad for naturen.

Et af de tre træ-øer som er blevet etableret for at skabe en fremtidig kulisser for urneudsættelser.

Født i 1954 lige syd for Slagelse, men levet det meste af hans liv i det jyske. Det blev til en Realeksamen og en uddannelse som gartneritekniker, så var Jørn klar til et liv, der fik det grønne område som den røde tråd.

Den ene lederstilling afløser den anden

Livet har budt ham på mange spændende opgaver. Han har blandt andet drevet et havecenter ved Grindsted i 8 år, været direktør for Aborea Danica med 50 ansatte, været ansat i Hedeselskabet som leder i mange år og ledt et EU finansieret projekt i Litauen.

”Efter 2. Verdenskrig var der næsten ikke noget skov tilbage i Litauen. Derfor plantede man en masse skov. Især rød-graner. EU projektet gik blandt andet ud på, at lære dem at lave planteproduktioner. Altså træer”, forklarer Jørn.

Dengang vidste han ikke at han ville komme til at lede Tønder Kirkegård i hele 19 år. Men som tiden gik, og supermarkederne og andre begyndte at sælge planter, blev der mindre og mindre plads til planteskoler.

Tønder lå altid i kortene

Jørens kone Dorit kommer fra Tønder-egnen og de var

begge enige om, at når de engang skulle pensioneres, så skulle de flytte til Tønder. Men da chancen bød sig, så søgte Jørn stillingen som leder af kirkegården og fik den.

I begyndelsen boede de i en tjenestebolig, men fagområdet er som bekendt præget af konstante omstruktureringer, og det varede ikke længe, før de skulle finde sig et nyt sted at bo.

I dag bor parret i eget hus med træer ude i den ret store have, hvor fuglene bliver fodret. De tre døtre er for længst flyttet hjemmefra, og nu er tiden kommet til at nyde både haven og roen. Det er blevet 2 børnebørn samt et der er på vej. De vil sikkert også lægge beslag på en del tid.

Men...

”Jeg ved ikke helt hvad jeg vil endnu. Når du har været leder i så mange år, så er det svært. Men jeg ser frem til at mit liv ikke længere er styret af arbejdskalender. Så ser vi hvad tiden bringer, fortæller Jørn stille.

Dog har han mange fritidsinteresser. Både en campingvogn, spille kegler, gå på jagt og så måske rejse lidt mere. ■

PYNTE-GRUS

til gravsteder og gange m.m.

Blålyse/brune søsten (runde) mv.
i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Sand/muld 0-3 mm

Leveres i store og små partier

Leveres også i bigbag

Østerild Grusværk

v/Søren Agesen, Bromøllevej 15, 7700 Thisted
Tlf. 23 43 40 11 / grusmand@hotmail.com

EN FREMTIDIG KIRKEGÅRDSTRADITION

»En samlet planløsning sammenfletter kirkegårdens eksisterende forløb og historiske linjer i smukke og frodige anlæg, som samtidig er enkelte at drifte.«

**ANNE
STAUSHOLM
LANDSKAB**

WWW.ANNESTAUSHOLM.DK TLF. 46 40 27 71 AFS@ANNESTAUSHOLM

TRÆFÆLDNINGSMANDEN

Tlf. 23 26 38 48
www.træfældningsmanden.dk

**Træfældning · Beskæring · Træpleje
· Flishugning · Stubfræsning**

Vinderup Maskiner

Vinderup Maskiner A/S

Nr. Bjertvej 7, DK-7830 Vinderup
Tlf: +45 97 44 17 00

1022LX (22hk)

PRIS

127.500,-

1026LX (26hk)

PRIS

152.500,-

Priserne er excl. moms

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling,
hurtigskift, redskabshydraulik i joystick
og komplet lyspakke

Besøg www.vmlader.dk og se det fulde produktprogram

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

Et abonnement koster 350,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:
Se hjemmesiden:
danskekirkegaarde.dk/tidsskrift

K&S Tree Care ApS

Certificeret træpleje

Kim Poulsen
Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9
2670 Greve
Tlf. 43 45 11 90

ks-treecare.dk

Digitalt Kirkegårdskort

OPMÅLING I HELE DANMARK

13	123	127	256	260	264
14	124	128	257	261	265
15	125	129	258	262	266
16	126	130	259	263	267

- Opmåling
- Kort
- Droneflyvning
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 30 års erfaring

Landinspektørcentret A/S

Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88
herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

SKAARUP LANDSKAB

LANDSKABSARKITEKTER - KIRKEGÅRDSKONSULENTER
PLANLÆGNING UDVIKLINGSPLANER - KULTURARV
VANDHÅNDTERING - BIODIVERSITET - BÆREDYGTIGHED
TILGÆNGELIGHED - OPHOLD - PARKERING
RÅDGIVNING - DESIGN - UDBUD - FAGTILSYN - DRIFT

SKAARUP LANDSKAB - GRAVEN 3 - 8000 AARHUS C - TLF 23434642

Vi er dem med
det
brede sortiment

- Buske, træer, stedegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Schäffer

2428 SLT

Kompakthed og styrke i skønne-
ste forening!

- KUN 89 cm bred
- KUN 189 cm høj
- MEN løfter 1000 kg på palle
helt til top!

WWW.SCHAEFFER.DK

+45 99 28 29 30

HELMES

**KOMPAKT
& STYRKE**

LAGERFØRENDE FORHANDLERE

Anker Bjerre, Holstebro	97421010
Almas Park & Fritid, Aalborg	96330300
A.P. Jørgensen, Ribe	75420977
Dana Maskinhandel	96332222
Glamsbjerg Maskin Center	64721460
Hand Holm Maskinfremstilling, Tinglev	74644094
Hansen Auto & Maskinservice, Esbjerg	22577211
Hadsot Maskiner	76296588
Henrik A. Fog A/S	43966611
Helms TMT-Centret, Herning	92282330
Helms TMT-Centret, Aarhus	86109108
Helms TMT-Centret, Ringsted	57811100
Maskincenter Roskilde	46367202
Midtjysk Traktortager A/S, Nimtofte	86398480
O. Søndergaard & Søner, Otterup	64851102
Sivertsen A/S, Roskilde	46755522
Sivertsen A/S, Bornholm	56947450
Veggerslev Landbrug & Maskinservice ApS	24600050

**Schäffer
CONSTRUCTION**

DIN KOMPROMISLØSE HJÆLP
NÅR ARBEJDET BLIVER RIGTIG TUNGT!

TILGÆNGELIGHED PÅ ITALIENSK

Tekst og foto: Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

Typiske sidegader i de 5 byer i Cinque Terre. Som oftest var der ingen skilte – og ingen garanti for at det ikke ender i en blindgyde.

Når man besøger de 5 byer i nationalparken Cinque Terre i Italien, skal man enten være godt forberedt eller lidt heldig, hvis man også vil besøge kirkegårdene: De er nemlig gemt godt af vejen, langt oppe på bjergskråningerne.

Som turist kan man starte med at undre sig over hvorfor nogen – for lang tid siden – overhovedet har villet have umagen med at slå sig ned i et så besværligt og utilgængeligt område, med stejle klipper ned til havet og megen lidt

plads til at bygge på og leve af. Men det var der nogen der ville, helt tilbage i bronzealderen, og det er med tiden blevet til fem små, charmerende byer: Monterosso al Mare, Vernazza, Corniglia, Manarola og Riomaggiore. Indtil byerne i 1870'erne blev forbundet med resten af Italien via jernbanenettet, var adgangen dertil temmelig besværlig. Siden da er der også anlagt fremkommelige veje til området og i 1997 blev Cinque Terre optaget på UNESCO's verdensarvsliste.

Vi hørte ofte lyden af en helikopter, i flere af byerne. Årsagen til den hyppige helikoptertrafik fik vi, da vi sad og soledede os på en klippe ved havnen i Vernazza. Af flere omgange blev paller med nye vinduer fløjet lige hen over hovedet på os. Destinationen var et nybyggeri lidt oppe på bjergsiden og det gik lynhurtigt med at læsse af og komme tilbage med en ny palle vinduer. Wiren holdt heldigvis...

Kirkegården i Vernazza er de hvide bygninger, der ligger lidt for sig selv oppe på bjergsiden. Vinduerne blev leveret til den store bygning med stilladser og det røde tag, lidt længere nede af bjergsiden. Vejtransport var åbenbart ikke en brugbar løsning.

Der var heldigvis sol fra en næsten skyfri himmel, da vi åbnede lågen til kirkegården i Vernazza. Ellers kunne man godt blive lidt skræmt, for den lød som noget fra en gyserfilm. Udsigten var til gengæld formidabel.

Selvom kirkegården i Vernazza ligger på en bjergskråning, er der mulighed for at blive begravet i kiste i jorden. Men de fleste kistepladser var i murede vægge.

Pladsmangel

Selvom byerne i Cinque Terre er tilgængelige via jernbanenettet, båd eller bil, skal man ikke regne med at tilgængeligheden rækker så meget længere end det. De 5 byer er præget af at der er blevet plads til meget, på meget lidt plads: Her er rigtig mange smalle gyder og trappegader – og en P-plads ved egen bolig er en sjælden undtagelse.

Kirkegårde er der selvsagt heller ikke blevet plads til; de

er "forvist" til bjergskråningerne uden for byerne, i skarp konkurrence med vinmarker og anden frugt- og grøntproduktion.

Veje til kirkegården

Når man går rundt i de smalle gyder, kan man være heldig at støde på et skilt hvor der står 'cimitero' (kirkegård) og en pil, der angiver retningen. Om man så også finder vej til kirkegården, kommer lidt an på hvor heldig man

De fleste her vælger nok at blive kremeret; der er rigtig mange urnepladser i kolombarium – både gamle og nye.

En lille monorail bruges til at fragte dalens frugt- og grøntsagsproduktion op til en asfalteret vej udenfor Corniglia.

er, for der er mange u-skilte valgmuligheder undervejs – og en stor sandsynlighed for at man for at man ender et helt andet sted. Undervejs, ad lungeflænsende trapper og jordstampede gedestier, kan man så fundere lidt over kirkegårdens tilgængelighed, for dem der ikke er så mobile...

Tilgængelighed

I to tilfælde endte udforskningen af diverse trappegader

og gedestier med at vi ved et tilfælde fandt den lokale kirkegård, langt oppe på en bjergskråning. I begge tilfælde kunne det konstateres, at kirkegården lå ud til asfalteret vej - og at der også var et busstoppested ved indgangen! Er man kirkegårdsturist uden bil i Cinque Terre kan det derfor anbefales, at man enten tjekker de lokale buskøreplaner, bestiller en taxa eller snører vandrestøvlerne. ■

Som den eneste af de 5 byer i Cinque Terre er der ingen havn i Corniglia – og der er 382 trappetrin fra togstationen og op til byen. Den lokale bus er også en mulighed.

Turen ned fra kirkegården i Monterosso al Mare gik ad andre tapper og stier, der endte ved bagindgangen til en bar og restaurant: Ikke noget dårligt forretningskoncept, for man kan godt blive lidt tørstig af alle de trapper...

PRODUCERET I DANMARK

25 års erfaring med produktion og servicering af elkøretøjer

Ingen udstødningsgasser eller støj der generer brugeren eller gæsterne

HOAF WeedAir® 75IBE med elektrisk fremdrift

- Kraftig varmluftsbrænder på ca. 600°
- Muligt at brænde tæt på hække o.l. uden at gøre skade på disse
- Reducerer gasforbrug og CO2-udledning med ca. 45%

STAMA ELS-B løvsuger efter STAMA Mini RS EL

- Elektrisk løvsuger der tager både kviste, løv og affald som dåser m.m.
- STAMA Mini RS EL er knækstyret og med vendbar førersæde
- Overdækning af ladet - nem opsamling og aflæsning

STAMA ECO Weedkiller monteret på den eldrevne STAMA Mover

- 100% elektrisk opvarmning af vand til 106° for ukrudtsbekæmpelse og desinficering
- uden brug af benzin/diesel
- Holder den rette behandlingstemperatur i mindst 8 timer

STAMA MK-10 fuldelektrisk løvsuger

- Større sugeevne end tidligere - lave driftsomkostninger
- 6 m sugeslange og ergonomisk sugehåndtag sikrer stor arbejdsradius og godt arbejdsmiljø

SE OG PRØV DET STORE UDVALG AF STAMA MASKINER HOS:

Almas Park & Fritid, Ålborg & Brønderselv
Lading Maskinforretning ApS, Tilst
Anker Bjerre A/S, Holstebro & Lemvig
Herning Skov, Have & Park A/S, Herning
Vernas A/S, Vejle
Varde Have og Skovmaskiner ApS, Varde
Esbjerg Park & Havemaskiner ApS
Hans Holm A/S, Tinglev
Sønderborg Skov- Park & Have Maskincenter Aps, Sønderborg
Heden Maskinforretning A/S, Ringe
Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup

GMR
Care for the ground

STAMA | STENSALLE | NESBO | ELKÆR

GMR maskiner a/s
Saturnvej 17
DK-8700 Horsens
Tel. +45 75 64 36 11

www.gmr.dk

GRØNNE GRAVSTEDER

Tekst og foto: Anders Beck Larsen (anders@nyborg-kirkegaarde.dk)

Kistegravsted med 2 pladser tilplantet med *Potentilla alba* (Hvid potentil), *Allium* hybrid 'Millenium' (Prydløg), *Echinacea purpurea* 'Little Magnus' (Purpursolhat) og *Liriope muscari* 'Big Blue' (Japansk skilla).

Nyborg kirkegårde har igennem et stykke tid arbejdet på at blive "Grøn Kirkegård". I den sammenhæng er der et ønske at begrænse brugen af etårige blomster og gran til granpyntning. Det er en større opgave, som stiller store krav til de ansatte med hensyn til plantekundskab, men som også involverer gravstedsejerne. De vil ofte have svært ved at forestille sig, hvorledes deres gravsted kommer til at se ud, hvis man blot forklarer og viser billeder.

Vi har derfor besluttet at indrette et antal demonstrationsgravsteder, som skal illustrere mulighederne for et gravsted, som er tilplantet med en permanent beplantning. Der er lavet kistegravsteder i tre forskellige stør-

relser og nogle urnegravsteder. Udformningen af gravstederne er lavet af to af vores gartnere med stor interesse for planter og undertegnede. Gravstederne er tilplantet i midten af april i år. Billederne er taget 2 – 2½ måned senere.

Det svære i opgaven er at udvælge planter, som opfylder en række krav: De skal gerne være stedsegrønne, tørketolerante, begrænset højde og for helheden på gravstedet, skal de gerne blomstre på forskellige årstider. Til inspiration har vi lavet plantelister opdelt efter højde og med solitærplanter. Det er en begyndelse, men noget vi vil arbejde videre med. ■

De grønne gravsteder, som vi kalder demonstrationsgravsteder, er alle forsynet med et lille skilt, som fortæller lidt om hvorfor vi har lavet dem.

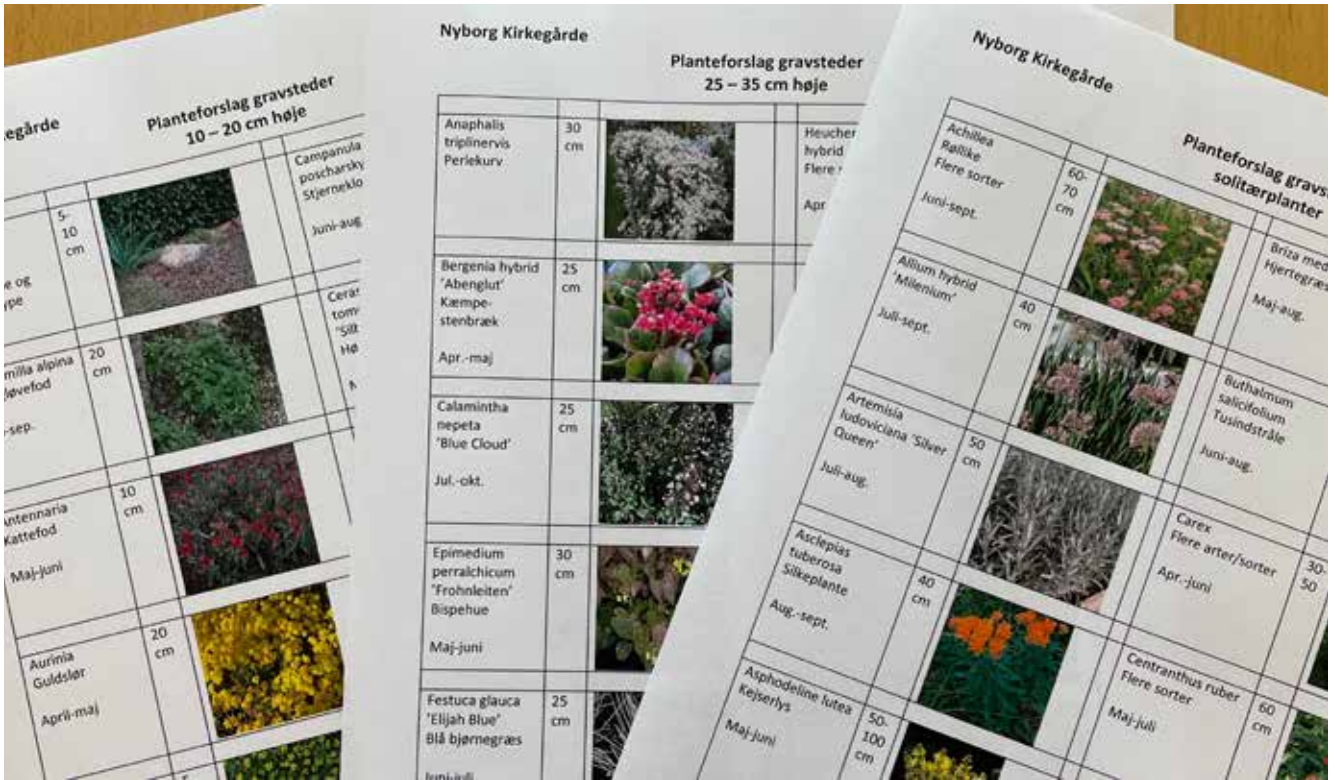
Kistegravsted med 3 pladser tilplantet med *Geranium cantabrigiense* 'St. Ola' (Storkenæb), *Eryngium* hybrid 'Big Blue' (Mandstro) og *Veronica spicata* 'Rotfuchs' (Ærenpris).

Kistegravsted med 2 pladser tilplantet med hvide *Erica carnea* (Forårslyng), *Epimedium pubigerum* 'Orangekönigen' (Bispehue) og *Penisetum alopecuroides* 'Cassian' (Lampepudsergræs).

Urnegravsted med *Geranium cantabrigiense* 'St. Ola' (Storkenæb) og *Festuca glauca* 'Elijah Blue' (Bjørnegræs).

Plantelister med inspiration til valg af planter på gravstederne.

LEA JULL BAGGER CHRISTENSEN

Tekst og foto:

Lea Jull Bagger Christensen

Fra landskabsanalyser til kirkegårdsplaner. Sådan har vejen kort fortalt været for dette blads profil, som dog lige skulle overtales af sin mand, for at søge stillingen som kirkegårdslederved Thisted Kirkegård. I dag byder arbejdsdagen på mange spændende opgaver.

Thisted Kirkegårde rummer, som de fleste kirkegårde, store herlighedsværdier, store traditioner og store udfordringer. Kombineret med det politiske system (menighedsråd og provstiudvalg), økonomi og en varieret medarbejdergruppe, får man det felt jeg har fået ansvaret for og æren af, at arbejde med til dagligt.

Jeg er uddannet landskabsarkitekt og arbejdede de første år med at skrive landskabsanalyser og miljørapporter i forbindelse med etablering af større energianlæg, herunder vindmøller, solceller og biogasanlæg. Efterfølgende arbejdede jeg som projektleder ved kommunen, hvor jeg blandt andet arbejdede en del med borgerinddragelse og fondssøgning.

Det var oprindeligt min mand der foreslog at jeg søgte stillingen – og her godt to år efter kan jeg kun takke ham, for at overtale mig til at søge. Det har været og er fortsat både spændende og udfordrende at arbejde med Kirkegårdene i Thisted.

Når udfordringer sætter dagsordenen

Ind til nu har mit arbejde på kirkegården været præget af dagsordner sat af mere eller mindre uforudsete udfordringer. Jeg glæder mig til den dag jeg i højere grad selv kan være med til at sætte dagsordenen – hvis den nogensinde kommer. Samtidig er det rigtigt spændende at arbejde med kirkegårdens udfordringer og man lærer rigtig meget om sine nye kollegaer, når man bliver kastet ud i projekter fra

Urneområdet på Thisted Vestre Kirkegård er fyldt med japanske kirsebær - et tilløbsstykke når de står i blomst. Her set fra den anonyme fællesplæne.

Nye gravstedsanlæg etableret som cirkler i cortenstål. I midten af denne cirkel er plantet et duetræ.

Hvor det er muligt etableres de nye gravstedsanlæg omkring eksisterende træer.

dag et. Tre projekter der således har fyldt meget i min første tid i Thisted

Det første projekt var etablering af nye gravsteder.

På Thisted kirkegårde har vi en fordeling mellem urner og kister, der ligger meget tæt på landsgennemsnittet. Langt den største del af kirkegården er dog indrettet til kister, hvorfor vi har mange halvtomme områder og overskudsarealer samtidig med, at vores urneområder er fyldte. Vi havde således et akut behov for at etablere nye urnegravsteder på kirkegården. Ud over behovet for nye urnegravsteder oplever vi en efterspørgsel på mindre gravsteder (urnestørrelse), med mulighed for kistebegravelser, idet kistebegravelse i dag kun kan ske på traditionelle kistegravsteder eller i plæne med en plade i græsset. Disse behov var med til at definere de nye gravsteder, som netop er etableret på Thisted Vestre Kirkegård.

Stor interesse for de nye muligheder

Gravstederne er etableret som store cirkler i cortenstål med et fællesanlæg i midten i form af et træ og en underbeplantning. På det enkelte gravsted er der mulighed for at nedsætte to urner, som i de traditionelle urnegravsteder, men der er ligeledes mulighed for at blive kistebegravet i græsset ud

for den enkelte gravplads. I den korte tid gravstederne har eksisteret har vi oplevet en stor interesse for dem.

Et andet projekt er håndtering af overfladevand.

Thisted Vestre Kirkegård ligger på en stor bakke som vender ud mod Limfjorden. Det betyder at der er en skøn udsigt fra størstedelen af kirkegården, men det har også konsekvenser – blandt andet har vi store udfordringer med overfladevand, særligt når tørre perioder efterfølges af skybrud. En sådan situation stod vi i, da en lang tørkeperiode blev efterfulgt af et lokalt dobbelt skybrud i Thisted i 2021. Store områder af kirkegården blev påvirket af skybruddet med itu skyllede stier, gravsteder og hækanlæg. Et direkte resultat af dette skybrud blev en omlægning af et overskudsareal langs østsiden af kirkegården. Et eksisterende græsareal blev terrænreguleret, så vandet i det område blev ledt gennem græsarealet og ført ned til et forsinkelsesbassin. Det har løst udfordringen med vand ét sted på kirkegården, fordi vi havde et areal til rådighed på den rigtige placering. Vi har dog et stort ønske om at få etableret lignende LAR-løsninger andre steder på kirkegården, så vi på sigt kan sikre kirkegården mod skader ved fremtidens skybrud.

Regnvandsopsamling i eksisterende græsareal.

Etablering af ny vandforsyning til mandskabsbygningen.

Reparation af vandrør

I 2022 opdagede vi at vandrørerne på Thisted Vestre Kirkegård er i rigtig dårlig stand, ved at et vandrør på kirkegården sprang. Det viste sig efterfølgende at samtlige rør på kirkegården var i rigtig dårlig stand. Vi var nødsaget til at etablere en ny vandforsyning til vores mandskabsbygning og varmesystem, mens en stor del af kirkegården måtte stå uden vand – og gør det fortsat, mens vi søger anlægsmidler fra provstiet til etablering af nye vandrør. Vi har i den forbindelse lært lidt om, hvor meget vand betyder for brugerne af kirkegården. Til trods for forsøg med regnvandstønder, fyldte vandkander og skiltning er det klart det mest debatterede emne på kirkegården og noget vi fortsat modtager mange klager omkring.

Når vi selv sætter dagsordenen

Heldigvis har vi også muligheder for at sætte en del af dagsordenen selv, selvom de til tider bliver nedprioriteret på grund af mere presserende sager. To af de projekter jeg således selv har været med til at sætte på dagsordenen er:

- Udviklingsplan for kirkegården
- Grøn Kirkegård

Med min baggrund som landskabsarkitekt, ligger det mig meget på sinde at få udarbejdet en udviklingsplan for Thisted Kirkegårde. Det er et projekt vi så småt har sat i gang med diskussioner i medarbejdergruppen omkring kirkegårdens fremtid. Derudover har vi haft menighedsrådet på guidet rundtur på kirkegården og i vi har inviteret brugere af kirkegården til at komme med deres input til kirkegårdens fremtid.

Thisted Kirkegårde blev Grøn Kirkegård i starten af 2023 – det er ligeledes en dagsorden vi selv har sat, sammen med kirkegårdsudvalget og menighedsrådet. Arbejdet med Grøn Kirkegård er enormt spændende og udfordrende – ikke mindst for mange af gartnerne, som er oplært i en bestemt måde at udføre deres håndværk på og som sætter en ære i det rene og stringente udtryk. Det er en stor omvæltning for nogle og vi har en stor opgave foran os, med at kombinere miljøhensyn med kirkegårdskultur og afstemme forventninger og udtryk på kirkegården. Som en lille tilføjelse til Grøn Kirkegård arbejder vi på at blive sommerfuglepartner og håber vi med bedre indretning og flere værtsplanter kan invitere flere sommerfugle ind på kirkegården.

Tag udfordringen op – sammen med os

Jeg er blevet taget rigtig godt imod som ny kirkegårdsleder i Thisted. Mulighederne for erfaringsudveksling, inspiration og hjælp til at finde den gode løsning på udfordringer er gode og det er et rigtigt spændende miljø at være en del af. Der er et super godt team af ansatte ved Thisted Kirkegårde og sammen kan vi løse det meste. Derudover har jeg oplevet rigtig gode muligheder for at udveksle erfaringer med kollegaer over hele landet, hvor man glædeligt deler gode og dårlige erfaringer på tværs af kirkegårdene. Flere gode kollegaer, som jeg har lært at kende igennem de sidste to år som kirkegårdsleder, går på pension de kommende år – jeg kan kun opfordre andre til at søge disse ledige stillinger – min erfaring er, at det både er spændende, udfordrende og sjovt at blive kirkegårdsleder. ■

ENKELT OVERSKUELIGT ÆSTETISK

Nyt digitalt kirkegårdskort

LE34's basispakke er skræddersyet til små kirkegårde
– du betaler ikke for mere, end du har behov for.

Overfløjet med drone

Vi droneflyver kirkegården og skaber et digitalt kort, der er så tydeligt, at du let kan se indretningen af gravstedet, når du sidder på kirkegårdskontoret og zoomer ind på kortet. Du får også papirudgaver af kortet – lige til at hænge op.

KALENDEREN

15. august 2023

Seminar: Kirkegårdenes økonomi

Kirkegårdene er et gode for folkekirken. Folkekirkens økonomi er imidlertid mange steder trængt og indtægterne fra kirkegårdene er vigende. Hvordan er situationen nu, og hvordan vil fremtiden se ud? Er den økonomiske model, som gælder for kirkegårdsområdet holdbar, eller skal vi tænke i andre modeller? Og hvad tjener de pårørende og den danske befolkning, mindekulturen og kirkegårds-kulturen bedst? Seminaret arrangeres af Foreningen for Kirkegårdskultur, og det afholdes i Odense. Foreningens medlemmer får tilsendt invitation, se mere på www.kirkegaardskultur.dk.

20. august 2023

Havehistorisk Selskab – udflugt til Mindelunden i Ryvangen

Havehistorisk Selskab sætter blandt andet fokus på, hvordan man igennem tiderne har valgt at udforme indgange. Fra herregårdsalleer til indgange på kirkegårdene. Læs mere på <https://www.kirkegaardskultur.dk/kalender>

30. august- 1. september 2023

Have & Landskab udstilling

Udstilling for fagfolk, som er gratis for fagfolk. Bliver afholdt ZBC Jernbjerggaards arealer i Slagelse.

11. – 13. september 2023

FDK Årskursus/Årsmøde

Årsmøde 2023 finder sted på Danmarks smukke solskinsø Bornholm.

Tilmelding til årsmødet sker via linket på FDKs hjemmeside, hvor du også kan læse mere om arrangementet: www.danskekirkegaarde.dk/aktiviteter/arsmode

9. - 11. oktober 2023

Lederkursus – Modul 3

FDK afholder kurset 'Lederen som forhandler og konflikt-løser' (Modul 3) på Best Western Hotel i Svendborg. Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk. Tilmelding på mail: kursus@danskekirkegaarde.dk

Info@henneckestauder.dk
 Mobil: 21 73 29 90
 Kontor: 55 45 92 66
www.henneckestauder.dk

Håber vi ses på Have og Landskab 2023
 Onsdag d.30. august - Torsdag d.31. august - Fredag d.01. september

Vasen til den grønne kirkegård

Bæredygtig

Genbrugsplast*

Dansk design

Brugervenlig

Dansk produceret

I bunden af vasen kan skrues 3 rustfri stålspyd, så vasen står godt fast i jorden og ikke vælter.

* vasen er udført i genbrugsplast fra brugte fiskegarn

GRAVVASEN®

Se flere spændende produkter på gravvasen.dk

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Rikke Nørulf, Silkeborg Kirkegård
Fdk-kontor@protonmail.com
Tlf.: 26716519

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriers Landsforening

Sekretariat:

Viborgvej 10
7500 Holstebro
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dki.dk

Formand / Formand for teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted
Tlf. 26 86 02 01
E-mail: tomo@km.dk

Næstformand/Sekretariat:

Michael Smidemann
Tlf. 40 13 02 23
admin@dki.dk

Kursusudvalg:

Tony Fryklund
Tlf. 40 13 02 23
E-mail: admin@dki.dk

Se mere på www.dki.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

Abonnement

Pris: 345,- kr. pr. år
(465,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)
Bestilling eller ændring af abonnement sendes til kontor@danskekirkegaarde.dk

Udgivelser og deadlines i 2023/2024

Nr. 4, august 2023	20. juli 2023
Nr. 5, oktober 2023	15. september 2023
Nr. 6, december 2023	15. november 2023
Nr. 1, februar 2024	15. januar 2024

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.700,-
1/2 side	kr. 2.700,-
1/4 side, stående	kr. 1.700,-
1/4 side, liggende	kr. 1.700,-
1/8 side	kr. 1.200,-
Visitkort	kr. 1.000,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
Priserne er eks. moms.

Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde
Mail: tn@fkih.dk, tlf. 23 45 35 56

FRA REDAKTIONEN

Kom og vær med i bladet

Kom, og vær med. Så kort kan det egentlig siges. Vi fra redaktionen på bladet du netop nu læser, kunne godt tænke os nogle flere hjælpende kræfter.

Inden du nu straks forskanser dig med argumenter med, at du ikke kan skrive, at ikke har tid osv, så læs lige videre.

For at et blad som det her skal kunne fungere har vi brug for input fra hele landet. Fra mange forskellige mennesker. Det er nemlig redaktionens bredde der er bladets styrke. Vi har alle vores erfaringer, baggrunde osv. Til sammen skaber i et blad, vi håber alle er glade for.

Men det kræver altså en indsats fra... ja, nogen. Vi kunne også sige dig, kære læser. Vi lover dig, at du ikke skal knokle. Vi lover dig også, at vi har mange hyggelige stunder, og du ikke skal skrive 100 vise af artikler til hvert blad. Tvært imod. Er arbejdspresset for stort, er der ingen der ser skævt til dig, fordi du

ikke skriver en artikel til et kommende nummer. Det har vi alle forståelse for. Men det kan være, at du alligevel kan bidrage med gode ideer til artikler.

"Det kan jeg ikke overkomme", indvender du? Vi holder cirka et redaktionsmøde på én time pr. blad. Så det med arbejdspresset er vist ikke nogen undskyldning. Og så en artikel i ny og næ. Ikke det helt store arbejde og vi hjælper dig.

"Jamen, jeg kan ikke finde ud af at skrive", tænker du måske. Jo da, det kan alle. I hvert fald når det ikke er til en dansk stil. Her hos os får du lov til at skrive med de ord, du normalt ville bruge, hvis du skulle forklare noget "mundtligt". Faktisk viser en lang række undersøgelser, at det er netop det sprog læserne foretrækker. Det var jo heldigt, for så er der jo, sagt med et stor glimt i øjet, ingen undskyldninger tilbage. Så skriv til os. Fortæl os, at du vil være med, og så tager vi os af resten.

Skriv til os på mailadressen
redaktion@danskekirkegaarde.dk

Fornyelse med respekt for tradition siden 1982

 JESSING

- Se flere produkter på www.jessing.eu

